

הוספות והערות במנהגי מרן החתם סופר זיע"א

(ג)

טו. בענין אתרוג מהודר ואתרוג מיוחד מאן קדים

1234567

אמ"ח 1234567

השניה אין לה המשך ללקיחה הראשונה כלל ולא מהדר בזה עיקר המצוה אשר כבר יצא בלקיחה הראשונה, משא"כ בנר חנוכה אם מדליק אחר כך נרות אחרות יש [לה] הידור מצוה המשך ושייכות לנר ראשונה ומהדר בזה גוף המצוה כי כך הוא המצוה שידליק ויוסיף בכל יום, ומשום הכי יכול לברך, עכ"ל. ומבואר בסברתו שלא כדברי מרן אלא כיון שכבר יצא ידי חובתו שוב לא שייך הידור.

וכסברא זו ממין בשמיה דהגר"ח הלוי מבריסק. זצ"ל בעובדא שהיה לפניו ב' אתרוגים אחד מא"י ודאי כשר ואינו מהודר, והשני מקורפו מהודר אבל ספק מורכב. והעלה לברך על הספק פסול ואח"כ יטול זה שודאי כשר, והטעם דאם יקדים את הכשר ודאי לפני המהודר, שוב לא יקיים מצות הידור לאחר שכבר יצא ידי חובתו באתרוג הכשר בודאי, כי הידור לבד בלא מצוה אינו כלום, אך כשיקדים את המהודר הרי אם אינו מורכב מקיים גם בו מצות הידור, ועל הצד שהוא מורכב הרי הוא מקיים לפחות עיקר המצוה באתרוג השני שהוא כשר בודאי אע"פ שאינו מהודר עכ"ל. וזה כסברת רבינו השבט סופר, דלהג"ל יוצא דפליגי על מנהגו של מרן בזה.

כתב במנהגי חת"ס פ"ח אות ז' בכל שנה הידר אחר אתרוג גענואזער ואמר שהמה היותר כשרים. ובאות ח' כתב ומלכד זה היה לו בכל עוד אתרוג א' הדר היותר ביופי. ובתומר דבורה מילואים הביא מכת"י דהיה לו שני אתרוגים אחד יענועזער ואחד קארפיר ועל יענועזער אמר שהחיינו וקארפיר היה לו לשאר ימים. ובמנהגי חת"ס ויו"ח השלם עמוד ק"ג הביא מש"כ הגאון בעל התעוררות תשובה בזה"ל מרן אבי הכתב סופר זצ"ל ראיתי בעצמי שהיה לו אתרוג מגענואזער ועליו היה מברך ועשה עמו נענועים ואח"כ נטל מקארפו והיה ג"כ מנענע בו ע"כ.

והנה מבואר מזה דס"ל למרן דשייך לקיים הידור דמצוה אף אחר שכבר נסתלק מקיום ועשיית המצוה. ועיין בשו"ת כתב סופר או"ח סימן קל"ה, ובשו"ת שבט סופר או"ח סימן ג' האריך בדבריו, וז"ל וראיתי בכתב סופר שכתב דאם כן מי שבידך על אתרוג שאינו מן המובחר ושוב נזדמן לו מן המובחר יהיה צריך לברך שנית ונדחק לחלק. ובמח"כ דבריו הקדושים לא הבנתי דלא דמי באתרוג כיון שכבר יצא בהגבהה ראשונה, א"כ כבר עבר זמן מצות לולב ואפילו כל תוסיף עובר כיון שכבר יצא לגמרי, והלקיחה

א"ח"ח 1234567

ויש להוסיף דעיקר הסברא כבר כתב
אביו הגאון בעל בית הלוי בשו"ת בית
הלוי ח"כ סימן מ"ז בתוה"ד כתב זה כמה
נסתפקתי במי שנמל לולב כשר ביו"ט של
סוכות, ואח"כ נודמן לו לולב יותר נאה,
אם יש עליו חיוב ליקח הנאה. די"ל דאע"ג

דכתחילה אם היו לפניו שניהם יחד הי'
מחויב ליטול הנאה, אבל עתה שכבר נמל
ויצא בו דאין עליו חיוב של המצוה, א"כ
במה יתנאה זה בלא מצוה דהידור מצוה
בלא מצוה, לא שמענו ע"כ.

א"ח"ח 1234567

טז. מרן זיע"א נהג ללמוד בעמידה

בעת לימודו.

ועיין ברמב"ם פ"ד מתלמוד תורה ה"ב
שלא הזכיר הא דצריך לעמוד. וע"ש
בלח"מ שהעיר בזה, ומסיק דלהרמב"ם
עיקר הדין הוא שיהא הרב והתלמידים
שויים או יושבים או עומדים ע"ש. ולכא'ו
הא חזינן הכא דמרן נהג לעמוד אף בעת
אמירת השיעורים והתלמידים יושבים.
וצ"ל דס"ל דהיינו דוקא שלא יהא הרב
יושב והתלמידים עומדים דמיחוי כולולא
בתלמידים [ע"ש בלח"מ] משא"כ כשהרב
עומד [וגם דבכל פעם שלמד היה
בעמידה] והתלמידים יושבים ליכא למיחש
לזולא.

ועוד למד דין שנית דהך דינא אינו רק
כשלומד עם תלמידים כמו שהיה אפשר
לדייק מדברי הגמ' והקרא דואתה פה
עמוד עמדי דהיה הקב"ה כביכול עם
תלמידו מרע"ה. אלא אף כשלומד ביחיד
נמי שיך הדין דלתורה בעינן בעמידה.

כתב בספר אלה תולדות: מן יום עמדו
על דעתו עד עת אשר הזקנה קפצה עליו,
היה לימוד תורתו בין ביחיד בין ברכים רק
בעמידה.

אוצרות החכמה

א"ח"ח 1234567

והנה בגמ' מגילה (דף כ"א ע"א) איתא
ת"ר מימות משה ועד רבן גמליאל לא היו
למדין תורה אלא מעומד משמת רבן
גמליאל ירד חולי לעולם והיו למדין תורה
מיושב, והיינו דתנן משמת רבן גמליאל
במלה כבוד התורה. וכן הוא במתני" סוטה
(דף מ"ט ע"א) ופירש"י שם דמשמת ירד
חולי לעולם והוצרכו ללמוד תורה מיושב.
והנראה דמרן זיע"א למד בדברי הגמ' ב'
דינים, חדא דמעיקר הדין עדיין התקנה
במקומה עומדת דהא ילפינן לה התם
מקרא ואתה פה עמוד עמדי דלתורה
בעינן בעמידה דוקא, ומחמת חולי הוצרכו
ללמוד בישיבה. אבל עיקר החיוב עדיין
איכא וממילא כשהרגיש שבכוחו לעמוד -
עד סוף ימיו, כשהזקנה קפצה עליו - עמד

יז. מנהגי הפטורה

כך מפורש יוצא ממה שכתב מרן ח'
להפטורה זו ונדפס כעת בספר החדש
דרושים ואגרות חתם סופר מכתב יד עמוד

א. בפרשת וישלח נהג מרן לומר
הפטורת חזון עובדיה עד והיתה לה'
המלוכה.

הפטרה, וכנראה שכן נהג מרן כמנהג עיר מולדתו פפד"מ.

ויש לציין שע"פ דיוקו של הגליוני מהר"י יש לדייק כן, אבל אפשר דאינו מוכרח כל כך, דהא בליקוטי חב"ח כתב שבשבת חנוכה וכדו' שלא אמרו ההפטרה של הפרשה נהג מרן לקרא ההפטרה בעת העברת הסדרה שנים מקרא וא' תרגום, ואולי נהג כן גם בשבעה דנחמתיא, והלא מרן נהג לחדש החידו"ת בשעת העברת הסדרה שמו"ת כמו שכתב בשו"ת ח"ו סימן ס"א וז"ל אני רגיל לעשות קונטרס מיוחד לכל שנה ושנה ולהעלות מה שחנני ה' מידי שבת בשבתו בעיוני בשעת העברת שמו"ת ובשעת קריאת התורה, עכ"ל. ויל"ע.

י'. וראה בחומש תורה תמימה שהביא בזה מנהגים חלוקים, וכ"כ ברמב"ם ולבוש ע"ש. ויש נוהגים לומר ועמי תלואים למשובתי וגו' ע"ש.

ב. כשחל ער"ח אלול בשבת נהג מרן לומר הפטרת מחר חודש ולא עניה סוערה דשבעה דנחמתיא.

כן דייק כ"ק מוהר"י זצ"ל בגליוני מהר"י על חת"ס עה"ת בפרשת ראה בד"ה הפטרת מחר חודש שכתב שם: עיין רמ"א סי' תכ"ה ס"ב, עכ"ל. וכונתו דברמ"א שם מכואר דכשחל ער"ח אלול בשבת אין נדחה עניה סוערה דשבעה דנחמתיא מפני מחר חודש. ועיין בקובץ ה' עמוד כ"ב בהערות שם שכתבנו דכן הוא מנהג פרנקפורט לומר הק'

יח. חלוקת מיני מתיקה לילדי ישראל בשמחת תורה

הלקט השלם סימן שע"ב בסוף הספר שכתב וז"ל ומנהג חתן התורה לעשות סעודה ושמחה ולחלק לצבור מגדים ומיני מתיקה שכך מצינו באגדה חזית וכו' מכאן שעושין סעודה לגמרה של תורה. וכנראה שזה מקור המנהג לחלק לילדי ישראל מיני מתיקה ומגדרות.

מרן זיע"א נהג ביום שמחת תורה לחלק מיני מתיקה לילדי ישראל שעמדו סביבו.

כן כתב בספר אלה תולדות, ומוסיף שבשנה האחרונה לחיי מרן נזכר במשך היום והורע לו מאוד ואמר שאין דרכו לשכוח ע"ש.

ונראה מקור למנהג זה ממ"ש בשבלי

יט. אודות מנהגו של מרן לשחק בחנוכה עם דריידייל של כסף

להג"ם רבי עקיבא סופר זצ"ל אב"ד פרעשבורג בעל דעת סופר.

ויש לציין לדברי הבני יששכר מאמרי חדשי כסלו טבת מאמר ב' אור תורה אות כ"ה בהגה"ה שכתב וכוה תבין מנהג

כתב בספר אלף כתב ח"א אות שצ"ו שמנהגו של מרן היה לשחק בכל לילה בדריידי"ל של כסף.

ואכן כהיום עוד נמצא ברשות נכדי מרן זיע"א הדריידי"ל הג"ל שעבר בירושה

החפץ

לך לע"ץ אחד וכו' וכל הענין שם עד ועבדי דוד מלך עליהם עיי"ש, בין והתבונן בפנים מה שכתבתי בפסוק ואת יהודה שלח אל יוסף תרין משיחין, סמיכות גאולה לתפילה, הנה נעשה הוראה זו דוקא כעץ כי האדם עץ השרה, וכבר ידוע לך שם הוי"ה בגימטריא ע"ץ בכפל האותיות ביחודם כידוע, הבן הדברים עכ"ל. הרי שהמנהג והטעם הוא דוקא על דריידי"ל של עץ.

אבותינו תורה הוא אשר המנהג בימי חנוכה משחקין הנערים בחתיכת עץ מרובעת ועליו בד' קצותיו חקוקין אותיות גשנ"ה בפירוד אות אחד לכל רוח והעץ הזה מתגלגל על נקודת קוטב מרכז האמצעי להורות וכו'. והנה המנהג הזה היה מקודם נהוג בישראל דוקא בחתיכת ע"ץ, על שם הנאמר בנבואה ליחזקאל ואתה בן אדם קח לך ע"ץ אחד וכתוב עליו ליסוף וכו' וקרב אותם אחד לאחר

ב. אכילת ב' כזיתים באפיקומן בבת אחת

אכל שניהם בב"א.

והקשה הרבני ר' אברהם גליק הי"ו דהא קיי"ל כל שאינו כזא"ז אפי' בב"א אינו, וכמו שהקשה הב"ח בסיומן תע"ה ¹²³⁴⁵⁶⁷ בב' כזיתים דאכילת מצה, ומה שתירץ התם דהעיקר הוא הפרוסה עיי"ש, ל"ש לתרין הכא, וא"כ כשאוכל ב' כזיתים בב"א לא ארווח בזה מירי.

ואלא בע"כ צ"ל דכוונת מרן כמ"ש במהרי"ל הלכות פסח בהלכות ההגדה וז"ל אפיקומן אוכלין אחר גמר הסעודה, ואמר מהר"י סג"ל דצריך לאכול כשיעור ב' זיתים, דהיינו כביצת תרנגולת דחביבה היא משאר מצות דשיעורם בכזית שהיא חצי ביצה, ונאכל על השובע, וגם כדי שביעה וכו' עכ"ל, והיינו דמשום חביבות המצוה צריך לאכול ב' זיתים, וכנראה דלכן נהג מרן לאכלם בב"א דע"י כך ניכר חביבות המצוה.

במנהגי חת"ס פ"י אות י"ז כתב לקח הג' מצות וכו' והכנים מהם מעט מעט לתוך פיו ולעסו והניחו בצד הפה על הלחי השמאלית, ולאחר שלעם כל השני זיתים בלעם בבת אחת, וכן עשה בכזית מרור ובשני זיתים של הכריכה וגם בשני זיתים של אפיקומן. והעיר בזה ג"א שליט"א אמאי הוצרך לאכול הב' זיתים בב"א, דהתניח באכילת כזית ראשון שאוכל ב' כזיתים בב"א כיון דהספק הוא על איזה כזית קאי הברכה אראשונה או אשניה, אבל באפיקומן לא שייך האי טעמא.

ותירץ הרבני ר' מנחם ברויאר שליט"א דכוונתו דהא ב' הכזיתים הם משום זכר לפסח וזכר למצה הנאכלת עם הפסח, והרי בעינן אפיקומן באחרונה, ואסור לאכול ב"פ אפיקומן, ואם יוצא י"ח בכזית ראשון הרי אין לאכול אחר כך כלום וע"כ

כא. שליח צבור בנפילת אפים

כ"ב בד"ה אב"א שהק' האריך הש"ץ נופל על פניו ולא הק' על הקהל, כי הקהל בשיבה ואין זה דרך השתחוו' כריב"ש סי' תי"ב, משא"כ הש"ץ בעמידה, משמע שנופל מעומד ע"ש, ונשתרשב המנהג שהש"ץ בשיבה כי חששו לאבן משכית בסדר המדרגה לפני הארון קודש עיין שם.

ויש להוסיף דבמג"א סימן ק"ד סק"ב כתב דהמנהג הפשוט הוא לעקור בתחנון, ובמחצית השקל שם ובלבושי שרד מבארים כונתו דש"ץ הרי אין עוקר רגליו אחר שמו"ע וסומך על עקירת רגליו בקדיש תתקבל, ומ"מ עוקר רגליו ויושב בנפילת אפיים. הרי מבואר לרעתם דהש"ץ עוקר רגליו ויושב, ואינו עומד במקומו.

והנה בערוך השולחן סימן קל"א ס"ה כתב לדיוק מלשון הרמב"ם בפ"ט מסדר התפלה ה"ה שכתב דאחר שישלים כל התפלה ישב ויפול על פניו ויטה מעט הוא וכל הצבור ויתחנו והוא נופל וכו' עכ"ל דמבואר בדבריו דתחנון הוא רק מיושב ואפילו הש"ץ, ואין כן המנהג אצלנו, דהש"ץ מטה על צידו מעומד אצל העמוד וע"ש שהאריך. ועכ"פ אפשר דיושב במקומו, ואין להכריח דמותר לילך למקום אחר לישב.

כתב במנהגי קול אריה שבספר קול אריה עה"ת בעניני תפילה אות ט"ז דהקול ארי' כאשר התפלל לפני העמוד ה' שם כסא וישב עליה בנפילת אפים. ובהגהות שם הביא בשם הג"מ רבי פישל סופר זצ"ל ראבד"ק בודאפעסט שבק"ק פפד"מ ראה שהש"ץ ישב על ספסל המיוחד לו בשעת נפ"א וישרה בעיניו אבל במדינתנו אין נוהגים כן, ואף לא בפרעשבורג בבית המדרש של החתם סופר זצ"ל.

ועיין בלקט הקמח החדש (סימן קל"א סק"ב) שכתב דמנהג הש"ץ בזה, מדברי הרמב"ם מבואר שילך וישב וכן יאמר תחנון, וראיתי בביהכ"ג אחד אשר מוכן מקום ישיבה מחובר אל העמוד שישב עליו הש"ץ בתחנון, וכן המנהג פה שהש"ץ הולך לישב לתחנון, אבל במדינתנו אין נוהגים בזה שילך ליפול לישב רק סומך עצמו על התיבה ואומר, וי"ל דזהו ג"כ בכלל סמיכה כשישיבה, ועוד הוא מעיר שם דיש לחוש להפסק כשהולך לישב במקום אחר ואין נחוץ כל כך וכו' ע"ש. ובסקב"א הביא ממג"פ שכתב דלדעת העצי לבנון סימן ג' צריך הש"ץ לומר מיושב, ולדעת הדברי הלל סימן ב' נופל מעומד וראייתו מהתוס' מגילה דף

כב. מעיל לס"ת מבגדי הרבנית

ממה שביקשה הרבנית הצדקת אשת מרנא החתם סופר שעשו מבגדה. והנה ברמ"א סימן קמ"ז ס"א כתב דאין

כתב בספר אלף כתב ח"ב אות תתקל"ה וז"ל הפרוכת רד' פרשיות שבביהמ"ד הבחורים בפרעשבורג, היא

לעשות מפות לס"ת מדברים ישנים שנעשו בהם דבר אחר לצורך הדיוט, ובמג"א בסק"ה התיר כיון ששינה צורתן, וראיתו ממראות הצובאות שעשו בהם הכיור במשכן. ועיין עוד בסימן קנ"ג סכ"א ברמ"א שם.

ועיין בדברי האשל אברהם מבוטשאמש סימן קמ"ז ס"א בהג"ה ח"ל נשאלתי אם לעשות פרוכת ותשמישי קדושה מקלייד [=מבגד] שגדרה אשה אחת ועם היות שהמג"א בסקמ"ז וקנ"ג מתיר בשינוי מ"מ כתב הפרמ"ג שמשאינו של כבוד אין נכון לעשות, וצויתי למכור ולעשות תשמישי קדושה, ואמר לי השמש שיש כמה פרוכת ותשמישי קדושה שמאפודי נשים, ועל פרוכת לא אמרתי לו דבר שאולי בגדים יקרים אינם שאינו של כבוד, ופרוכת הוא תשמיש דתשמיש דאין נהוג להציע תחת הס"ת הק' ממש פרוכת, אך מענטלי [=מעיל] ומפה עשה מבגדי נשים בלי שום שאלה, ושאלתי אם הכרח להשתמש בהם בביהכנ"ס הק', ואמר שאינו הכרחי כלל ואין אצלו סדר קבוע בזה שיהי' בכל אחד מהם איזה זמן קישוט לס"ת הק', ולזאת אמרתי שלא יקשט בהם ס"ת הק' רק בשמחת תורה הק' שמציעין כל התשמישי קדושה בביהכנ"ס הק' יציע גם אותן כיון שלא ניכר לכל ונעשה בהם שינוי ואין ידוע לשום אדם שנעשו מתכשיטי נשים, ועם היות שאפודי נשים בכלל ביזוי וכפרט היקרים, מ"מ מצד חסידות יש חשש בהם, שהמראות

הצובאות העשויות ליצר לא קיבלם מרע"ה עד שהעיד עליהם השי"ת שהם לרצון כי הי' מגמתם רק לשם מצוה, אבל כל שיש לחשוש שאין מגמתם רק לשם מצוה לא וכו' עכ"ל, וע"ש ששינה את גרתי התפילין שלו כיון שנעשה מבגד של אמו ע"ה, ומסיים דכעת מונחים התפילין שלו בנייר שהשתמש בה לכריכת מצה שמורה לכל ימי חג הפסח בשביל לחם משנה, וזה פשוט שזה אינו תשמיש שאינו של כבוד לכו"ע, דהא עיקרו היה בשביל מצת מצוה בלבד ע"כ.

ויש לציין למ"ש הג"מ רבי שמואל שמעלקא מויבנפעלד זצ"ל בספרו זכרון שמואל (עמ' נ"ז) שבבעלזא היה פרוכת לבנה מיוחדת ליום הקדוש והיה בזה קצת דבר פלא שלקחו שמלתה של הרבנית הזקינה מרת מלכה, הרבנית של האדמו"ר השר שלום זי"ע, וצירפו לזה עוד משיירי התכריכין שעשו לבנו של האדמו"ר הרה"ק מהר"ש מבעלזא שנפטר בחייו והי' שמו רבי שמעלקא ז"ל, וב' חתיכות אלו צירפו ועשו מהן הפרוכת שהיה מיוחד ליום הקדוש. והנה ידוע שכשהאדמו"ר הרה"ק מהרי"ד מבעלזא זצ"ל היה נכנס לביהכנ"ס בליל כל נדרי היה בוכה אז בכיות נוראות, ואמר אז שהדבר שמעורר אותו לבכיה כזו, היא שכשאני נכנס ורואה שתלוי כאן שמלתה של זקנתי ותכריכין של דודי, זה גורם שיבוא לי מעיין של דמעות.

המחבר

פסקי מרן החתם סופר זיע"א

בהלכות מילה*

א. הט"ז בהלכות מילה מייתי מדרש טעם לסעודת זכר שעושין בשבת ראשון שנולד בן משום שאמר הקב"ה ביום השמיני ימול וכן בבהמה ז' ימים יהי עם אמו כדי שיעבור עליו שבת ויקבל פני שכינה טרם ידבק בהשי"ת, ע"ש, עוד כ' שמנחמים הבן המתאבל על תורתו ששכח בצאתו מהרחם. ונ"ל דתרי הטעמים מישך שייכי אהדדי דאי לא הי' שוכח תורתו הי' ראוי לקבלת פני שכינה כל שעה בין בחול בין בשבת, אך הואיל ושכח תורתו אינו ראוי לקבלת פני שכינה טרם יעבור עליו שבת.

ב. אע"ג דבעלמא מצוה בו יותר מבשלוחו, הכא [במילה] אפשר

(* נהמשך למה שהתחלנו בקונצ' ג' להציג ילקוט שלם מפסקי ומנהגי מרן זיע"א בענין אחד, אנו מדפיסים בזה ליקוט פסקי מרן על הלכות מילה, שנלקט נערך ונסדר ע"י הרב צבי אלימלך ש. אולמלך שליט"א מזני צרק, שכבר אחמחי צהולאח קונטרס פסקי מרן על הלכות פסח, ואף זירף מילין קצרים על אופן וסדר העבודה כהקדמה לליקוט זה, מתוך ספר פסקי חתם סופר על מועדי השנה שצברנו להו"ל בקרוצ. צברכה שצברנו יזכה לצרך על המוגמר, להגדיל תורה ולהאדירה.

פסקי מרן החתם סופר זיע"א בהלכות מילה נלקטו מתוך ספרי מרן זיע"א, והוא חלק מתוך ספר "פסקי חתם סופר" על מועדי השנה ועוד אשר בקרוב אי"ה יצא לאור.

רוב ההלכות הם לשוני הטהור של מרן זיע"א, אמנם כאשר באו הדברים באריכות נקטנו בקצירת האומ"ר ולא ימלט שלא שגינו בכוונת קדשו, ע"כ אין לפסוק עפ"ז אלא אחר העיון במקורי הדברים.

יה"ר שזכותו של ק"ו מרן זיע"א יגן בעדנו שלא נכשל לעולם ועד ולא ימוש התורה ושלא נכשל לעולם ועד ולא ימוש התורה מפנינו ומפי זרעינו, וקוב"ה יזכור לנו ברית אבות וימול את לבבינו לאהבה וליראה את שמו הגדול.

צבי אלימלך ש. אולמלך

בלאא"מ הגרש"ז שליט"א נו"נ למרן זיע"א

א. דרשות ח"א דף קע"ח ע"ב. ועשו"ת התעורות תשובה חיו"ד סי' קל"ט.

ב. שו"ת חאו"ח סי' קנ"ט.

- מצוה בשלוחו יותר מבו, וצ"ע לדינא בכל זה כי הוא דבר חידוש.
- ג. אם עשה האב שליח למול את בנו ובא אחר ומל משלם לאב עשרה זהובים.
- ד. אע"ג דסיטומתא מהני בדשלב"ל, מ"מ הנודר לתת בנו למול קודם שנולד לא מהני, מפני שלא נהגו לידור למוהל טרם שבא הנער לעולם וזה ששינה מהמנהג לידור למוהל טרם בואו לעולם לא מהני סיטומתא.
- ה. בישראל ערל לא בעי' מילה לשמה רק שתוכרת ערלתו, ובגוי שנכנס תחת כנפי השכינה ע"י מילה אם אינה לשם יהדות במה יכנס תחת כנפי השכינה.
- ו. תינוק שמתו אחיו מחמת מילה ממתנינים עד שיתחזקו גופו ואבריו ואז מלין אותו.
- ז. נ"ל דמומר לע"ז הוה שפיר בעל ברית מילה שהרי הוא נימול עכ"פ ונהי דבברית תורה ליתא מ"מ בברית מילה איתא ולא אימעט מואתה את בריתי תשמור.

- ג. שו"ת חאו"ח סי' קנ"ט. ברמ"א חו"מ סי' שפ"ב כי בסתמא המל בנו של אחר ובא אחר וקדם אין משלם לו וכו', וכי מרן דזה דווקא אם האב כבדו, אבל בעשאו שליח הו"ל כאילו הוא מל בעצמו וכמ"ש הפלתי סי' כ"ח ליישב קו' הש"ך חו"מ שם, והדר דינא דהחוטף מצוה מחבירו משלם לו יי זהובים וכי שם מרן דה"ה אם ענה השליח אמן, ע"ש.
- ד. שו"ת חחו"מ סי' ס"ו.
- ה. שו"ת חיו"ד סי' א', וע"ע משי"כ מרן ז"ל שם סי' שי.
- ו. שו"ת חיו"ד סי' רמ"ה. וכן מבוי בכל הראשונים ודלא כמ"ש בנובי"ת חיו"ד סי' קס"ה דאם לאו שהראשונים כתבו כן הו"א שלא למולו כלל, והו"ד בפתי"ש סי' רס"ג סק"ה.
- ז. שו"ת חיו"ד סי' א' [ובחי' למס' ע"ז כתבתי וכו']. וכי שם מרן דלא כאבן העוזר או"ח סי' קפ"ט. ועי' היטב במשי"כ מרן בשו"ת חאו"ח סי' קט"ז. בב"י סי' רס"ד כי בשם ה"ר מנוח והעיטור דמומר לערלות אינו כשר למילה, ובשו"ע שם דה"ה למומר לכל התורה, וצ"ב מ"ש מומר לע"ז, ועיי"ש בב"י הגר"א דמומר לכה"ת פסול כיון שהיפר ברית והיינו ברית תורה, וקצת משמע דלא כמרן

ח. אותן האומנים רופאים המחללים שבת בפרהסיא וכו' והם מוהלים להרמ"א צריך להטיף ד"ב מהתינוק, אמנם לפמש"כ ליתא כי הוא בברית מילה עכ"פ, ומ"מ שומר נפשו ירחק מהם ויראה למצוץ דם אחר מילתם.

ט. אם ישראל ונכרי אוחזין בסכין ומוהלין אפי' אי בעי מילה לשמה כשר.

י. לא ימולו שום תינוק אם לא יבקררוהו המוהלים תחלה ויעיינו בו היטב כמצווה עליהם בס' שרביט הזהב, וגם לא ימולו כ"א במעמד הרב כאשר אני עושה פה בקהלתי אע"פ שהמוהלים מומחים ובקיאים.

יא. מילה אין פירושו הכא חיתוך וכריתה כלל אלא הסרת הדבר.

וכן יש להעיר ממש"כ מרן רעק"א בתשו' סי' מ"ב דברית ותורה תליא הא בהא, שו"ר מש"כ מרן בשו"ת חחוי"מ סי' קל"ד [ועמ"ש בליקוטי הערות או"ח סי' קט"ז אות י"ח בשם הכת"ס], וע"ע בשו"ת ח"ו סי' פ"ג אי מומר לע"ז הוה כמומר לכה"ת, ע"ש היטב.

ח. חי' גיטין כ"ג ב'. ברמ"א סי' רס"ד ס"א חולק על המחבר וס"ל דאם מומר ^{אוצר החכמה} מל צריך הטד"ב שוב, והגר"א והגרעק"א חלקו על הרמ"א וכ"ה בשאג"א סי' נ"ד. ובשבט הלוי ח"ה סי' קמ"ו וח"ח סי' רט"ז כי דמרהיטת לשון מרן משמע דס"ל להחמיר כהרמ"א, אמנם ממש"כ דיראה למצוץ דם ולא כי להטיף ד"ב משמע דהיינו דוקא בעומד שם בשעת המילה, אבל להטיף דם זמן רב אחר המילה שהיא חבלה חדשה גם מרן ס"ל להקל.

ט. ליקוטי תשובות סי' ל"א. דסו"ס זה שמל לשמה הכניס שם ה' אל התינוק ואידך הוה מסייע ואין בידו ממש, ע"ש.

י. שו"ת חיו"ד סי' רמ"ח.

יא. שו"ת חיו"ד סי' רמ"ט. ובהבנת דברי מרן ז"ל נחלקו גדולי תלמידיו, דבשו"ת מהר"י אסאד חיו"ד סי' רנ"א כי דאף לפי"ד מרן הסרה היינו להסיר לגמרי שלא תשאר בגופו כלל אף לאחר גילוי העטרה, ע"ש באריכות, אבל בשו"ת מהר"מ שיק חיו"ד סי' רמ"ה כי דלפי"ד מרן ז"ל רשאין לדחוק העור למטה רק שיהא נשאר כן ע"י הפריעה ושפיר חשיב מילה [ובעיקר הדין משמע

יב. המוהל צריך לגלות העטרה כולה (א) שהוא הבשר הגבוה שבראש הגיד עד החריץ שבין הגיד לעטרה, וצריך שלא ישאיר מן עור הערלה ומן עור הפריעה אפי' כל שהוא כגרגר חרדל ופחות מזה, וזה נקרא ציץ שאינו מעכב המילה, ומ"מ מצוה מן המובחר איכא לנקות העטרה וברית הקודש מכל שהוא ערלה מאוסה.

אמנם (ב) אם ישתיר ברוב הקיפה של עטרה אפי' אינו עולה לגובהה של עטרה אלא חוט דק כחוט השערה מ"מ כיון שמקיף רוב הקיפה של עטרה הרי הוא ערל כשהי', וכן נמי אם עולה ברוב גובהה של עטרה חוט דק שאינו מתרחב לרוחבה של העטרה אלא כחוט השערה הרי הוא ערל כשהיה.

יג. בדין מציצה בספוג, עי' הערה.

אוצר החכמה

דס"ל כהמהרי"א], ובנשמת אדם הביא ראיות כד' מהר"ם שיק ודחה וס"ל דאייז חשוב מילה ונקרא ערל, ובשו"ת דברי חיים ח"ב יו"ד סי' קי"ד ס"ל בד' מרן כמ"ש מהר"ם שיק [וכן הכריע בשבט הלוי ח"ח סי' רי"ז], וכי שהגה"ק מבעלזא ז"ל החמיר בזה וכן ראוי לכתחילה, אך בדיעבד ח"ו לצער התינוק בשביל זה, ועי' בכל זה בשבט הלוי ח"ו סי' קמ"ח, ודברי יציב חיו"ד סי' קנ"ו - ח', [ועי' בזה בקונטרס כתבי רבי אח"א מה שהאריך בזה הגאון רבי אבא חייא הירש זצ"ל אב"ד סערעד].

יב. (א) שו"ת חיו"ד סי' רמ"ח. עי' שו"ע סי' רס"ו וסי' ס"ג וסי' סק"ח דלדינא עטרה היינו הבשר הגבוה שבראש הגיד עם החריץ. (ב) שם. בשו"ע שם ס"ה כ' רק לגבי רוב גובה עטרה דהוה ציץ המעכב, והש"ך שם סק"ט בשם הב"י כ' דבין רוב גובה העטרה ובין רוב הקיפה מעכב.

יג. בשו"ת יד אלעזר [להגר"א הורוץ ז"ל אב"ד וינא] סי' נ"ה כ' שבהסכמת מרן ז"ל הנהיג לעשות בעירו מציצה ע"י ספוג ואפי' בשבת, ויש שטענו שהתשו' ממרן ז"ל מזויפת עי' שו"ת עין הבדלח סי' י"ג, ועשו"ת מהר"ם שיק חאו"ח סי' קנ"ב שכי' שהביאו בשם מרן שפסק שאם יעידו הרופאים דהספוג מועיל כמו המציצה בפה רשאין לעשות כן, וכי שם דה"י זה הוראת שעה דלא יכלו להעביר מוהל שהי' לו חולי המדבק ממלאכתו ובשעת הדחק התיר מרן ז"ל. ובשו"ת בנין ציון סי' כ"ג וסי' כ"ד דחה ההיתר לגמרי,

אורח חיים 1234567

יד. כשחוזר על ציצין המעכבין את הפריעה פשוט דחוזר ומברך.

טו. ציצין שאין מעכבין את המילה היינו שהתינוק נימול לאכול תרומה ולעשות פסח, אבל האב שמצווה למול את בנו [לא] קיים מצותו ולא קיים ואנוהו, וזה מעכב בעושי מצוה ולא במצוה גופיה.

אוצר החכמה

אורח חיים 1234567

טז. גדול המל עצמו וחוזר על ציצין שאינן מעכבין לא שייך חובל בעצמו משום דבעי לקיומי בנפשיה זה אלי ואנוהו, מ"מ האב אינו רשאי לחבול בבנו קטן יותר ממה שהוא עיקר המצוה או בלא פירש, אבל משפירש עובר בלאו משום חובל בחבירו.

יז. אין לפרוע או להטיף ד"ב כל זמן שלא נרפא החיתוך דהיינו אם

אורח חיים 1234567

וע"ע לכק"ז בשו"ת יריעות שלמה סי' ה' שאסר, וע"ע לא"ז בשו"ת משיב דברים חאו"ח סי' קפ"א ומשי"כ שם בשם אביו בעל מתא דירושלים ז"ל. [וע"ע מה שהאריך בזה הגאון בעל שערי תורה זצ"ל בשומר ציון הנאמן, ובסו"ס פסח גדול להיעב"ץ, ובשו"ת שערי תורה סימן א']. ובשבט הלוי ח"ב סי' קל"א כי שראה הכת"י של מרן בזה וחותמו בצדו מאי מתלמידי הכ"ס שאסור לפרסם פסק זה כי הוראת שעה היתה וע"כ אין להתיר מציצה ע"י ספוג, [וע"ש שתמה על המ"ב סי' של"א דמשמע שסמך על שו"ת יד אלעזר הנ"ל להתיר והרי כבר נדחו דבריו ע"י הבנין ציון הביאו המ"ב שם]. שו"ר בסי' ברית כרותה לשפתים פ"י שהאריך מאד בדעת מרן בזה, וע"י בשדי חמד קוני גדול בנד"ד ושכל גדולי הדורות הסכימו למעשה לאסור ע"י ספוג [ע"י שבה"ל ח"ו סי' קמ"ח שמרן החזו"א אמר לו שיעמוד בתוקף שלא יעשו מציצה בספוג].

יד. שו"ת חיו"ד סי' רמ"ח. ע"ש דהוכיח באריכות דפריעה נמי איקרי מילה וע"ע שם סי' רמ"ט, וה"ה דמברך להכניסו.

טו. חי' סוכה כ"ט ב', והיינו לשי' רש"י שם דואנוהו הוא דאורייתא ומשמע דהוא בכל המצוות, וע"י בסעיף שאח"ז דס"ל למרן דאבי הבן אינו רשאי לחזור על ציצין שאין מעכבין ומבוי' דס"ל דמשום ואנוהו [אפי' אי הוה דאורייתא] אינו רשאי לחזור.

טז. חי' שבת קל"ג ב', וע"י בסעיף הקודם והערה שם.

יז. שו"ת מהר"מ שיק חיו"ד סי' רמ"א ששמע ממרן ושכן מבוי' בחי'

לא עלתה הפריעה ביום השמיני.

יח. גסתפקתי אי הכ מילתא דיום ג' הוי סכנתא שייך נמי בפריעה דלמא דוקא החיתוך הוא דגורם לסכנה וכן הדעת נותן, מיהו איני יכול להחזיק בזה הסברא.

יט. המוהל אינו מברך שהחיינו אם האב עומד על גביו ואם אינו שם מברך המוהל.

כ. אבי הבן שהוא אונן מותר למול את בנו.

כא. מי שרוצה למול בנו של אחר ונעשה אונן, לפע"ד אין כאן מחלוקת דאי ליכא אחר רק הוא ימול דהרי המצוה איננו עליו רק

חתי"ס שבת קל"ה ב'. ועיי' בתש"י מהרי"א חיו"ד סי' ר"נ [הו"ד במהרי"מ שיק] שחולק ע"ז.

יח. שו"ת ח"ז סי' נ"ד. ורא"י מבני שכס דביום הג' היו כואבים והם מלו ולא פרעו [אפי' לדי' התוס' יבמות ע"א ב' דאע"ה פרע מ"מ לא יתכן דבני שכס פרעו], א"כ מצינו כאב ביום ג' לחיתוך אבל פריעה לא מצינו.

יט. שו"ת חיו"ד סי' רצ"ח. וטעם הדבר כמ"ש הרשב"א גבי פדיון הבן דלא מצינו ב' שהחיינו על מצוה א', והשליח אינו יכול להוציא הבע"ד בעצמו בשהחיינו כשעומד ע"ג.

כ. שו"ת חיו"ד סי' שכ"ה. בט"ז סי' של"א בשם מהרש"ל דאונן פטור רק ממצוה כללית אבל לא ממצוה פרטית כגון למול את בנו. וכי שם מרן "וכן הוריתי כיון שנולד בן זכר במשפחה ונתרפאה כל המשפחה, א"כ המילה גופא היא ניח להמת שכבוד המת הוא למול קודם קבורתו", אמנם ד' הרמ"א דאין לו לאונן למול את בנו, וברכ"י כ' דנתפשט המנהג כמהרש"ל. ועיי' בית מאיר סי' רס"ב שכי' דמשמע מהט"ז דמ"מ אינו מברך, והקי' הבי"מ אמאי והא כיון שמחויב במצוה ודאי דיברך וכ"כ היעב"ץ במגדל עוז נחל י', עיי' ועיי' בסעיף שאת"ז.

כא. שו"ת ח"ו סי' ל"ט. והיעב"ץ כ' דיקברו קודם ואין משגיחין בזריזות דמילה יותר מזריזות דקבורה, אבל אם הוא באופן שלא יוכלו לקוברו בו ביום נ"ל שימול, וכה"ג מברך ג"כ כיון שלא אפשר באחר.

על האב והוא נעשה שלוחו, ובדאיכא אחר פשוט לי שלא ימול ומהי"ת יעשה אונן לשליח היכי דאיכא למיעבד שליח בר חיובא ואפי' כבר כיבדו יכול לחזור בו.

כב. אין בשעת מילה משום ערוה ומותר לברך אפי' כשתופסו בידו, וה' ציוה אין כאן גנאי הואיל ומצותו בכך.

כג. נהגו עלמא במילה לאמור זה כסא של אלי' זכור לטוב וגם מתפללים המוהלים שיעמוד אלי' על ימינם לסמכם וזה אומרים אותו אפי' בשבת וכו' כשמתגלה בנשמתו כמו יביום המילה אז איננו מחויב במצות.

כד. אטו מילה יש לה שייכות לביהכנ"ס ויש לנו רשות למול בכל מקום ואין לביהכנ"ס אחיזה במילה כלל.

כה. מילה אע"ג שמצוה למול ברבים בפרהסיא כמ"ש הש"ך סי' שפ"ב מ"מ אין החוב מוטל על אלו להשתייר שם בביהכנ"ס.

כו. במוהל אין שום קפידא שלא ימול ב' פעמים, משא"כ סנדק.

כז. הסנדק תרתי אית בי' חדא שהוא כמזבח ועוד שהוא כמקריב ע"י שנטפל לו [להמוהל], משא"כ המוהל לית בי' אלא חדא.

כח. מ"ש הגאון בנוב"י [קמא יו"ד פ"ו] ממנהג כמה ק"ק שהראב"ד הוא הסנדק תמהתי על הגאון מה בכך הלא חדשים לקטורת לבר

כב. שו"ת חאו"ח סי' י"ח. וכדי המחצה"ש סי' ע"ה ודלא כהמג"א שם, וכ"כ עוד בתורת משה פי' נשא דתופס בערלה בשעת מילה אינו מעכב להזכרת השם בברכת המילה [ושם כ' הטעם משום הכשר מצוה]. ועי' בי' הגר"א סי' רס"ה ס"ח דאדרבה מצוה איכא לאוחזו בידו בשעת הברכה.

כג. שו"ת ח"ו סי' צ"ח. ובזה יישב הקו' הא איכא תחומין למעלה מי' ואיך בא בשבת וכו'.

כד. שו"ת חאו"ח סי' קנ"ט.

כה. שם.

כו. שו"ת חאו"ח סי' קנ"ח.

כז. שו"ת חאו"ח סי' קנ"ט. ועיי' שכי' שלכן הפליג ר"פ [הובא ברמ"א סי' רס"ה] בשכר הסנדק יותר מהמוהל.

כח. שו"ת חאו"ח סי' קנ"ח. [וראיתי מעירים דזהו רק לטעם הרמ"א